

Paleografie

DIGITAL HUMANITIES PENTRU SURSELE FILOSOFICE MEDIEVALE

4. Minuscula uncială, semiuncială, carolingiană

conf. dr. Mihai MAGA

Universitatea Babeș–Bolyai, Cluj–Napoca
Masteratul de Filosofie Antică și Medievală

semestrul II, 2020–2021
HME2415/04

<https://www.mihaimaga.ro/dh/>

1 Evoluție

2 Caracteristici

3 Abrevieri

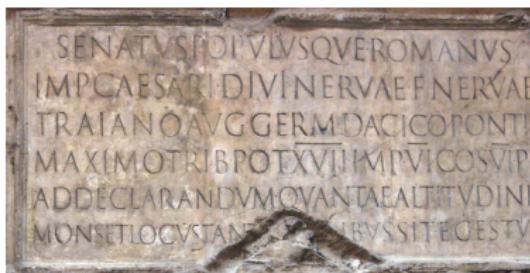
4 Exemplu

 Temă pentru acasă

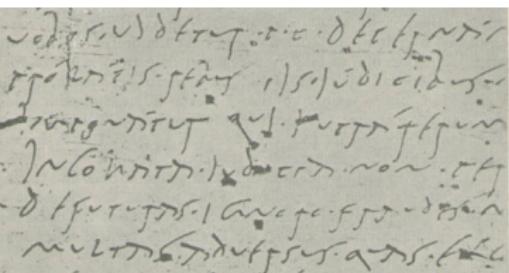
Alfabetul latin provine din alfabetul etrusc, care la rândul lui provine din varianta vestică a alfabetului grec.

Phoenician -- c. 900 B.C.	𐤁	𐤂	𐤃	𐤄	𐤅	𐤇	𐤉	𐤋
Earliest Greek -- c. 750 B.C. (Western Variant)	Α	Β	Γ	Δ	Ξ	Ζ	Η	
Etruscan -- c. 650 B.C.	𐌈	𐌉	𐌊	𐌌	𐌍	𐌏	𐌐	
Latin -- c. 500 B.C.	A	B	C	D	E	F	Z	H

Inițial exista un singur set de litere (majuscule), care au început să se diferențieze după suportul și autorul scrisului (mâini de scris).

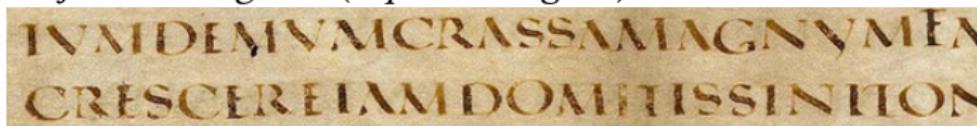
Columna lui Traian (sec. II)

Papirus cu discursuri din Senat (sec. I)

Treptat, forma literelor s-a transformat pentru a se acomoda nevoilor scrisului.

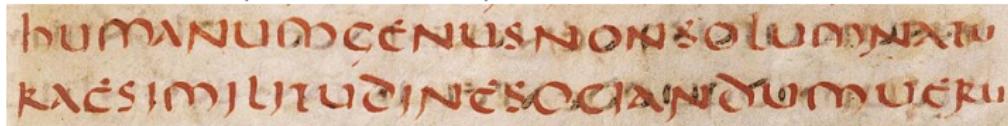
- majuscula elegantă (*capitalis elegans*) sec. I–IV

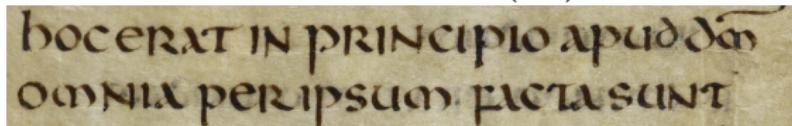
- majuscula rustică (*capitalis rustica*) sec. I–IX

- litera uncială (*littera uncialis*) sec. III–X

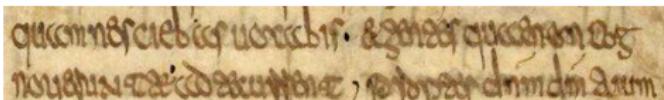

- litera semiuncială sec. V–VIII (–X)

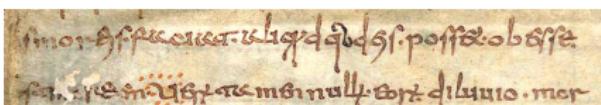

Începând cu sec. VII apar forme de scriere cursivă în diferite zone ale Europei Occidentale (mâini de scris naționale).

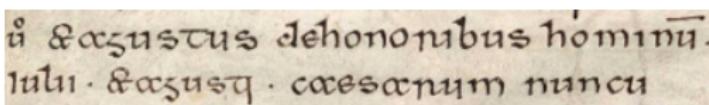
- cursiva merovingiană
(Luxeuil)

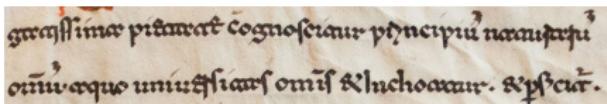
- cursiva vizigotică

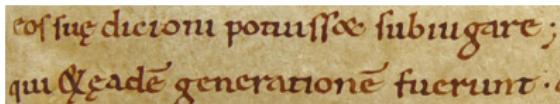
- cursiva insulară
(irlandeză)

- cursiva italiană pre-carolină
(beneventană și
franco-lombardă)

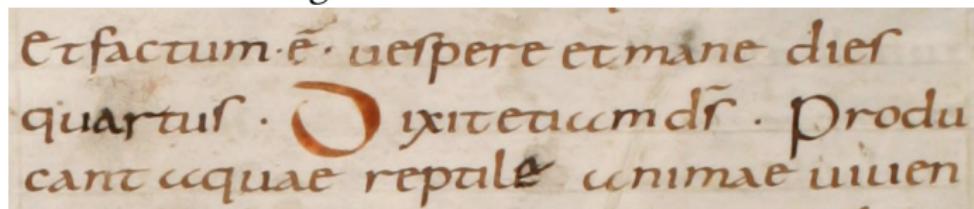

- cursiva germanică
pre-carolină

Începând cu sec. VIII, în urma reformei inițiate de Carol cel Mare, se dezvoltă o nouă scriere menită să fie mai ușor de citit și uniformă în Sfântul Imperiu Roman.

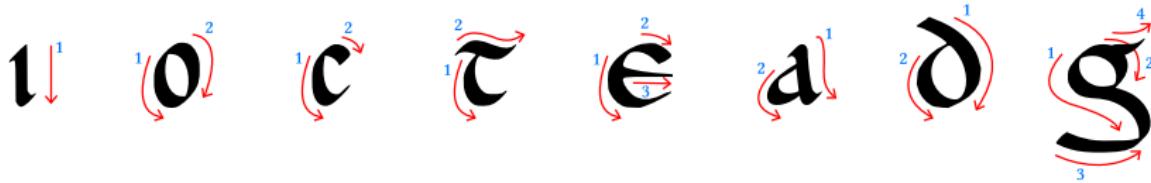
- minuscula carolingiană

Unele mâini de scris naționale continuă să fie folosite în anumite teritorii și după reforma carolingiană. Totodată, literele unciale sau majusculele romane încep să fie refolosite pentru a diferenția inițialele.

- linii rotunjite
- cârlige discrete
- lățimi uniforme ale literelor

Ductus

Unele litere au o nouă formă în scrisul cursiv minuscul:

f/s s   **r** r   **a/d** a   **g/z** g   **d/d** d   **l** l   **t** t   **e/e** e

Abrevierile sunt mai puțin frecvente și iau mai multe forme:

- sigle moștenite de la romani
  & (et)   ɔ (cum/con-)
- folosirea tildei pentru nazalizare sau contracție
  hominū (hominum)   **om̄s** (omnis)
- *nomina sacra*
  ihc (Ihesus)   *xpc* (Christus)   *ds* (Deus)   *sps* (Spiritus)

Treptat apar abrevieri dintre cele comune (vezi *Cursul 3*)

- semne de abreviere comune
  p (per)   **q** (quod)   **ẽ** (est)   **q;** (-que)   **ę** -ae-   **9** -us
- abrevierile irlandeze
  .n. (enim)   **.i.** (id est)   **.f./.s.** (scilicet)

sangnata idem p̄ diabolus fuit
 & rorunglau mure uincens
 Iustitiam uincens aliquis fuit
 rorum lauro nepristinide qui
 quam peccare appellari.
 Equid m̄r̄ dñi m̄r̄ propriam cu
 iusq̄ p̄fūlūparum illam non
 non anglicue abhumanae
 nali creaturæ consequuntur ex
 poritia doministrata.
 Quisnum audire credere audier
 et auerter anglos neque hanc
 eadomini potest ut non sicut
 sed hanc eadum postulat ut
 auferre aquila & quicunq̄ mali
 eorum superbia & quicunq̄ hanc
 sangnata ualera alibiore.
 Fecerunt itaq; ciuitates duas &
 mores duos terroram scilicet
 amoris usq; ad contempnum di
 Caelestium uero amor dñi usq; ad con
 460vb

461ra²
 contemptus. Deniq; illa insipia hęc
 in dñō gloriatur. illa enī querit
 ab hominibus gloriam huic autem
 dēconscientiae tellus maxima est
 gloria. illa in gloria sua exaltat
 caput suum. haec dicit dñs suo glo
 riam & exaltans caput meum.
 Illi in principibus eius uelinas
 quassubiuagat nationibus domi
 nandi libido dominatur in hac
 seruiunt in uicem incaritate:
 Et praepositi consulendo & subditū
 obtemperando illa in suis potenti
 bus diligat uirtutem suam. haec
 dicit dñs suo. Diligam te dñe uir
 tus mea. Ideo quae in illa sapien
 tes eius secundum hominem uiuentes
 aut corporis aut animis suis bona aut
 mīsq; secati sunt. Aut qui potuer
 cognoscere et in non uictim honoris
 uerunt aut gratias egerunt sed
 euauerunt in cogitationib; suis
 & obscuratum est in insipienti coeolu
 dicentes se ē sapientes id est domi
 nante sibi supbia insua sapientia
 se ē excellentes stulta facti & in mu
 tauerunt gloriam incorruptibilis
 dī insimilitudinem imaginis cor
 ruptibilis hominis & euoluerunt &
 461ra
 quadrupedum & dī portarum adhuc
 emodi enim simulacra adoranda
 uel duces popularum uel spectatorer
 fuerunt & coluerunt atq; strūtū
 creature potiusquam creatori q
 est benedictus in se. In hac autem
 nulla est hominis sapientia nisi pie
 tas quarete colitur uero ueritatis id
 expectans p̄mūm in sociate seoy
 non solum hominum uerum & ange
 lorū ut sit dñs om̄a in omnibus.

IX pli cit lib XIII.

461rb

St. Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 177, ff. 460vb–461rb (jumătatea sec. IX)

AUGUSTINUS, *De civitate Dei*, lib. XIV, cap. 29.

Transcrieți următorul fragment de manuscris:

MAGNA QVIDEM
libri huius. apud peri
patheticam sectam pro
batur auctoritas. Hic
namq. aristoteles. simplicium propo
sitionum naturam diligenter exa
minat, sed eius series scrupulosa im
peditur semita. & subtilibus pressa
sententias. aditum Intellegentiae

St. Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 820, p. 62 (a doua jumătate a sec. IX)

BOETHIUS. In Perihermeneias Aristotelis

4. Minuscula uncială, semiuncială, carolingiană